

Reinventing Poland: Economic and political transformation and evolving national identity, red. Martin Myant, Terry Cox, London–New York: Routledge Series on Russian and East European Studies, 2008 (twarda oprawa), 2011 (miękka oprawa), ss. XXIV, 263; wykresy, mapy, tabele.

Upadek systemu komunistycznego na przełomie lat 80. i 90. XX w. zapoczątkował głębokie przemiany w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Dotknęły one wszystkich sfer życia, a w sposób najbardziej spektakularny ujawniły się na płaszczyźnie politycznej i gospodarczej. O ile przedstawiciele nauk ścisłych mają duże możliwości prowadzenia badań empirycznych, o tyle nauki społeczne mają w tym zakresie bardzo ograniczone pole działania. Nie należy więc się dziwić, że możliwość bezpośredniej obserwacji szybko postępujących w krajach postkomunistycznych przeobrażeń przyciąga uwagę wielu badaczy nauk społecznych. Dokonujące się przemiany próbują opisywać zarówno ekonomiści, politolodzy, socjologowie, filozofowie. Ponad 20-letni okres, jaki upłynął od początku procesów transformacji, stwarza też szansę na analizę niektórych z tych zjawisk w perspektywie historycznej. Badacze ci prezentują różne, często skrajnie odmienne interpretacje zmian, wskazując jednocześnie na istotne odrębności i swoistości występujące w transformacjach poszczególnych krajów tego obszaru.

Jednym z badaczy, którego pasjonowała problematyka polskiej transformacji systemowej, był przedwcześnie zmarły George Blazycy, profesor ekonomii i dyrektor Centrum Współczesnych Studiów Europejskich na University of Paisley w Szkocji. Opublikował wiele prac dotyczących przemian ekonomicznych i politycznych w Polsce i innych krajach Europy Środkowowschodniej. Interesował go także proces rozszerzenia Unii Europejskiej. Był również współautorem raportu poświęconego Polsce, opublikowanego przez londyński Economist Intelligence Unit. Właśnie dla upamiętnienia tego wybitnego badacza i jego związków z naszym krajem oraz w celu uaktywnienia innych badaczy do kontynuowania jego dzieła zorganizowano w 2006 r. w Paisley sesję naukową poświęconą różnorodnym aspektom dokonujących się w ostatnim czasie przeobrażeń w życiu politycznym i gospodarczym naszego kraju oraz niektórym kwestiom natury społecznej. Omawiana publikacja w znacznej części zawiera prezentowane wówczas referaty. Teksty te odnoszą się do najnowszych wyników badań nad przemianami zachodzącymi w różnych obszarach polskiej gospodarki, wpływu uwarunkowań przeszłości, problemów rozwoju regionalnego, pytań o narodową identyfikację oraz konsekwencji przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Niewątpliwą zaletą omawianej publikacji jest fakt, że zagadnienia te analizują i demonstrowują zarówno polscy badacze, jak i cudzoziemcy, patrzący na nasze problemy z perspektywy zewnętrznej.

Część pierwsza pracy została poświęcona transformacji ekonomicznej oraz rozwojowi gospodarczemu naszego kraju na progu XXI w. Artykuł zmarłego w lipcu 2012 r. prof. Tadeusza Kowalika skupia się na wspomnieniu jego współpracy z prof. Blazycą oraz jego spojrzeniu na transformację gospodarczą w Polsce. Sam Kowalik identyfikuje się jako przeciwnik „terapii szokowej” zaproponowanej Polsce przez Leszka Balcerowicza, wskazując na wysokie i nieuzasadnione społeczne koszty całego procesu. Z kolei prof. Ryszard Rapacki analizuje rozwój ekonomiczny Polski poprzez pomiar zmian wielkości produktu krajowego brutto przypadającego na jednego mieszkańca. W jego ocenie osiągnięcie rozwoju gospodarczego odpowiadającego średniemu poziomowi w Unii Europejskiej nastąpi dopiero pomiędzy 2035 a 2071 r. Niezwykle istotną sprawą dla rozwoju ekonomicznego jest wielkość i tempo zagranicznych inwestycji. Zagadnienie to stało się przedmiotem badań Marzeny Anny Weresy. Z kolei Marian Górski dokonał analizy polityki fiskalnej i monetarnej państwa polskiego w latach 1993–2005. Autor ukazuje zasadnicze

różnice w podejściu do tych problemów reprezentowane przez kolejnych prezesów Polskiego Banku Narodowego i rządów wywodzących się z różnych formacji politycznych.

W drugiej części książki zaprezentowana została sytuacja polityczna Polski, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju systemu partyjnego po 1989 r. Problem kształtowania się polskiej demokracji po upadku komunizmu opisał Frances Millard. Podjął się niełatwego zadania wytłumaczenia obcokrajowcom procesu tworzenia się systemu, w którym z jednej strony powstawały formacje polityczne wywodzące się ideowo oraz przez związek swoich liderów z ruchu „Solidarność”, zaś z drugiej następowała metamorfoza ugrupowań sprawujących niepodzielną władzę w okresie rządów komunistycznych. Ale głównym punktem tego artykułu jest polityczny rozwój Polski po 2005 r., a zwłaszcza zasadniczy rozłam, jaki dokonał się w obozie postsolidarnościowym, w którego wyniku powstały antagonistyczne wobec siebie Platforma Obywatelska oraz Prawo i Sprawiedliwość. Drugi tekst tej części – autorstwa Jowanki Jakubek – został poświęcony procesowi wchodzenia Polski do Unii Europejskiej i obecności naszego kraju w tej wspólnocie. Autorka prezentuje spełnianie wymagań stawianych krajom pretendującym do członkostwa oraz działania polityczne, ekonomiczne i legislacyjne podejmowane przez rząd w chwili wstąpienia do UE, dostosowujące politykę Polski do realiów polityki ogólnoeuropejskiej.

Na kolejną część, zatytułowaną *Historia i identyfikacja narodowa*, składają się cztery artykuły. W pierwszym z nich Ewa Sidorenko analizuje szeroko dyskutowany problem nacjonalizmu i populizmu. Punktem wyjścia jej rozważań jest nierozwiązywalny problem pomiędzy stabilnością pozycji Polski po wejściu do UE i NATO a rodzącymi się społecznymi obawami o jej integralność polityczną. W jej ocenie jest to z jednej strony efekt tradycyjnie postrzeganego patriotyzmu, zaś z drugiej pozostałość poglądów zrodzonych w okresie walki z komunizmem. Problem przywiązania większości Polaków do Kościoła katolickiego i konsekwencje wynikające z tego faktu stały się przedmiotem rozważań prowadzonych przez Clear McManus-Czubińską i Williama Millera. Pokazując silne związki pomiędzy polskim katolicyzmem i patriotyzmem stwierdzają jednocześnie funkcjonujące u większości Polaków rozróżnienie pomiędzy wiarą i praktykami religijnymi a funkcjonowaniem państwa i różnorodnością opcji politycznych. Dosyć oryginalne podejście do problematyki wegetarianizmu prezentuje tekst Ewy Kokoszyckiej. Autorka stara się wykazać, że przejście na wegetarianizm może być rozumiane w szerszym kontekście odnowy polskiego społeczeństwa i jego narodowej kultury. Niezależnie od pewnych światowych tendencji proces ten może być także postrzegany jako dodatkowe źródło polskiego patriotyzmu. Krystian Heffner jest autorem ostatniego tekstu zamieszczonego w tej części pracy. Swoją artykuł poświęcił bardzo złożonej kwestii poczucia przynależności narodowej na obszarze Śląska Opolskiego.

Ostatnia część opracowania dotyczy zagadnień lokalnego i regionalnego rozwoju. Autorem artykułu porównującego znaczenie transportu dla rozwoju gospodarczego Polski i Wielkiej Brytanii jest Emmon Judge. Biorąc pod uwagę rozwój sieci autostrad autor wskazuje na zasadniczy kontrast pomiędzy teoretycznymi i politycznymi dyskusjami na ten temat w obu krajach. Zasadnicza refleksja dotyczy dyskursu na temat związku pomiędzy rozwojem gospodarczym a rozbudową sieci autostrad, który nie występuje w politycznej debacie Wielkiej Brytanii, podczas gdy w naszym kraju zagadnienie to uzyskało niezwykle wysoki priorytet. W następnym tekście Adam Drobnik analizuje rozmiar planowanych i przyznaných nakładów na inwestycje otrzymanych w ramach Programu Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej. Autor skupia się na obszarze Śląska w okresie dwóch lat od wstąpienia Polski do UE w 2004 r. Wskazuje na rozbieżności w priorytetach inwestycyjnych we wnioskach opracowanych przez rząd i władze samorządowe, a także na brak współdziałania pomiędzy społecznościami lokalnymi. Z kolei Robert Romanowski analizuje stosowanie narzędzi marketingowych w wieloaspektowym rozwoju rolnictwa w rejonie

Konina. Autorami ostatniego artykułu zamieszczonego w pracy są: Mike Danson, Ewa Helinska-Hughes, Stuart Paul, Geoff Whittam i Michael Hughes. Porównując sytuację Szkocji i Polski, w niezwykle interesujący sposób przedstawiają rolę niewielkich instytucji finansowych w powstawaniu i rozwoju nowych przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich firm. Problem ten miał niezwykle istotne znaczenie zarówno w procesach restrukturyzacji przemysłu w Szkocji w latach 70., jak i w procesie transformacji gospodarczej w Polsce w latach 90. XX w.

Na przełomie lat 80. i 90. XX w. w krajach Europy Zachodniej można było obserwować wzrost zainteresowania ówczesną sytuacją polityczną, ekonomiczną, a także historią krajów Europy Wschodniej i Środkowej, a w tym i Polski. W ostatnim okresie zainteresowanie to wyraźnie się zmniejszyło. Widoczne to jest zarówno w mediach, a przede wszystkim w badaniach prowadzonych w zachodnich ośrodkach naukowych. Z tym większym zadowoleniem należy przyjąć fakt pojawienia się omawianej publikacji. Polski czytelnik, ale przede wszystkim obcy, otrzymał dużą porcję solidnie przeprowadzonej analizy problemów gospodarczych i społecznych nurtujących nasz kraj od ponad 20 lat. Autorzy podjęli się niełatwego zadania pokazania niektórych aspektów trudnego procesu demontowania socjalizmu państwowego i zastępowania go demokratycznym kapitalizmem. Poszczególne artykuły przedstawiają zarówno wysiłki administracji państwowej, inicjującej radykalne działania prowadzące do transformacji systemu w sferze gospodarczej i społecznej, jak i dokonujące się przemiany społeczno-kulturowe, zmierzające do modernizacji społeczeństwa polskiego. Nie mniej ważna jest próba ukazania wielu uwarunkowań tych przeobrażeń, a w tym historycznie utrwalonych przyzwyczajęń, nawyków, a także mentalności dużych grup społecznych. Warto podkreślić także rozważania dotyczące procesu integracyjnego z Unią Europejską i jego oddziaływanie na polskie struktury instytucjonalne i sfery społeczne. Rzecz jasna, nie ze wszystkim tezami i wnioskami można się, widząc je z polskiej perspektywy, w pełni zgadzać, np. w sprawie powiązań pomiędzy polskim patriotyzmem, katolicyzmem a akcesją do Unii Europejskiej czy też w kwestii polskiego wegetarianizmu. Ale z całą pewnością sam fakt podjęcia tych złożonych problemów może się przyczynić do zapoczątkowania szerszej dyskusji nad prezentowanymi zagadnieniami.

Nie ulega wątpliwości, że omawiana publikacja stanowi ważny krok w kierunku ponownego „odkrywania” Polski i jej złożonych problemów przez naukowców i elity polityczne w państwach zachodnich. Ważne jest także, że przez tę publikację przypomniano sylwetkę George’a Blazycy, jednego z najwybitniejszych brytyjskich znawców skomplikowanych problemów ekonomicznych i społecznych krajów postkomunistycznych, a zwłaszcza Polski.

Piotr Franaszek